

ZBIGNIEW NARECKI

Lublin

KONCEPCJA EWANGELIZACJI LUDZI STARYCH W KOŚCIELE WSPÓŁCZESNYM

Ewangelizacja stanowa, znana pod tradycyjną nazwą „duszpasterstwa stanowego”, obejmuje zwyczajną i nadzwyczajną dziedzinę praktycznej działalności Kościoła. Często dzieje się tak, iż to, co w jednej parafii może być zwyczajne, w innej jest nadzwyczajne. Trudno rozdzielić te dziedziny od siebie, zwłaszcza, że duszpasterstwo stanowe było od wieków zasadniczą formą oddziaływania Kościoła. Jednak takie rozróżnienie należy poczynić, ponieważ wymagają tego racje łączenia ewangelizacji z wymogami współczesności oraz z pastoralnymi dyrektywami Kościoła. Wyznaczają je potrzeby duchowe chrześcijan, o których to istnieniu sygnalizują nauki antropologiczne i doświadczenie Kościoła. Stąd „uzasadnioną” staje się wielowiekowa działalność Kościoła wśród poszczególnych stanów ludu Bożego: od samych duszpasterzy poczynając, kończąc zaś na elitarnych grupach wiernych. Zatem najbardziej optymalna ewangelizacyjna postępa Kościoła będzie wymagała ukierunkowanego podejścia do poszczególnych kategorii wiernych stanowiących jednocześnie jego przedmiot i podmiot. Oprócz tego, praktyki duszpastersko-apostolskie dzisiejszego Kościoła szczególnie eksponują problem „receptywności”, który opierając się na dotychczasowych doświadczeniach oraz osiągnięciach antro-po-pastoralnych każe wysuwać adekwatne formy, metody i środki ewangelizacji. W związku z tym jawi się dla tej ewangelizacji wiele możliwości, tym bardziej, iż stojąc na skrzyżowaniu różnych dziedzin ewangelizacyjnych, może zapożyczać od nich szereg form oddziaływania¹.

---

¹ Zob. C. M. G e n e w e i n. *Seelsorge für Pflegeberufe*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Hrsg. F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr i in. Bd. 5. Freiburg im B. 1972 s. 499 nn; *Handbuch der Seelsorge* (Hrsg. I. Becker i in.) Berlin 1983; *Impresje o duszpasterstwie szczegółowym* (Oprac. zbior.) „Materiały Problemowe” 1980 nr 12 s. 93-127; V. S c h u r r. *Seelsorge*. W: *Sacramentum Mundi. Theologisches Lexikon für die Praxis*. Bd. 4. Freiburg im B. 1969 k. 481-510; *II Synod Gdański*, Gdańsk–Oliwa 1976 s. 89 nn.

Ewangelizację stanową sprowadzano najczęściej do następujących kategorii ludu Bożego: dzieci i młodzieży, ludzi dorosłych, tj. mężczyzn i kobiet, rzadziej – ludzi starych. Aczkolwiek posługa ta była przez pokolenia kontynuowana, jednakże należałoby przywrócić jej na nowo poprzez pryzmat współczesnych uwarunkowań antropologicznych, posoborowej nauki Kościoła i duchowych bolączek wiernych. Jednocześnie umiejscawiając tę posługę w płaszczyźnie ogólnokościelnej, należałoby zastanowić się nad jej „optymalizacją” do ogólnoparafialnych warunków. Wskazaniem wydaje się zatem przedstawienie pewnej koncepcji ewangelizacji ludzi starych, i to w świetle tych wszystkich tradycyjnych i współczesnych czynników, które „kreują” ją niejako do nowych warunków i zadań. W świetle dzisiejszej rzeczywistości parafialnej oraz jawiących się możliwości ewangelizacyjnych, należy nadal traktować ją jako kontynuację tej wielowiekowej uświęconej posługi, niemniej jednak uzasadnionym wydaje się – z pewnych istotnych względów – osobne zajęcie się koncepcją ewangelizacyjną ludzi starych².

I. „UZASADNIENIE” EWANGELIZACYJNEJ POSŁUGI LUDZIOM STARYM

Stałym elementem posługi Kościoła jest pomoc ludziom starym, która – podobnie jak duszpasterstwo liturgiczne, chorych, charytatywne itp. – winna posiadać charakter trwałego, permanentnego oddziaływania. Zawiera ona zbliżone do pracy z dziećmi i młodzieżą oraz dorosłymi problemy, z tym zastrzeżeniem, iż należałoby ją uprofilować na specyficzne, materialno-duchowe potrzeby ludzi starych. Winna to być posługa zwyczajna granicząca z troską nadzwyczajną, do której należy zastosować szereg specjalnych form, metod i środków, zapożyczonych z innych posług ewangelizacyjnych. W sumie powinna stanowić specyficzną postać posługi, która – w zależności od kategorii społeczno-zawodowej i środowiskowej ludzi starych – posiada zarówno znamiona zwyczajności i nadzwyczajności. Współczesna praktyka ewangelizacyjna każe, bardziej niż dotychczas, specyfikować stronę organizacyjno-duszpasterską tej posługi, tj. katechetyczno-liturgiczno-sakramentalną oraz niepodzielnie związaną z nią troskę apostołską. Nawet przy najskromniejszych warunkach parafialnych konieczne jest wprowadzenie pewnej specjalizacji, aczkolwiek na pierwszy rzut oka wyda się, iż niczym ona nie różni się od duszpasterstwa zwyczajnego. Wzrastająca świadomość pasto-

---

² W ewangelizacji stanowej, tradycyjnie zwanej „duszpasterstwem stanowym”, temat ludzi starych był najmniej eksponowany (najczęściej przy okazji duszpasterstwa chorych). Z racji rozwoju nadzwyczajnych, tzw. diakonijnych służb, m.in. chorych, charytatywnych, rodzinnych, zawodowych itd. oraz awansu różnych form apostolatu świeckich, domaga się ona równoległego doń dowartościowania, refleksji nad koncepcją oraz umiejscowieniem tej ewangelizacji w kontekście ogólnoparafialnym i -kościelnym.

ralna Kościoła oraz liczne względy praktyczne ewangelizatorów każą stanowczo „osadzać” na gruncie parafialnym nadzwyczajne formy i metody ewangelizacji ludzi starych³.

Argumenty pastoralno-ewangelizacyjne przemawiające za osobną posługą ludziom starym są następujące:

1. Pogłębia się w całej rozciągłości – odwołując się do źródeł Objawienia oraz współczesnej nauki Kościoła⁴ – świadomość pastoralna na temat sensu życia i starości, do której wielką porcję wiedzy wnoszą nauki antropologiczne, zwłaszcza psychologia, gerontologia, medycyna oraz socjologia;

2. Postępująca za tą refleksją praktyka Kościoła i dyktowane parafialnymi możliwościami potrzeby osób starszych i społeczności, w których one żyją. W wielu środowiskach, nie tylko wiejskich, wzrósł znacznie w ostatnich latach odsetek ludzi biernych zawodowo, tj. rencistów, emerytów, nawet bezrobotnych. Udział ludzi starych w populacjach wierzących parafii miejskich i wiejskich jest na tyle znaczny, iż grupa ta domaga się opieki duszpasterskiej;

3. Potrzeba podjęcia przez Kościół szeregu zadań wobec ludzi starych wpływa także z nowego teologicznego rozumienia Kościoła jako ludu Bożego, będącego jednocześnie przedmiotem i podmiotem działania. Nowa pozycja ludzi świeckich, zwłaszcza dostrzeżenie wielkiego potencjału apostołskiego, jaki może wnieść w ogólnoparafialną, zdawałoby się często bierna, stojąca na poboczu, a tym samym niewykorzystana kategoria wiernych, każą ponownie zrewidować dotychczasowy styl duszpasterzowania Kościoła, który upatrywał w nich przedmiot, i to uciążliwej, posługi; wiele natomiast wskazuje na coś wręcz przeciwnego – ludzie starzy mogą stać się na terenie swych macierzystych parafii inicjatorami, często wartościowymi i gorliwymi apostołami;

4. Możliwie szeroko, partnersko rozumiana ewangelizacja polegać będzie na wzajemnym świadczeniu sobie usług przez wszystkie strony. W tej obopólnej ewangelizacyjnej „podmiotowości” należałoby zwrócić uwagę na kilka fundamentalnych spraw: wspomniane pastoralno-ewangelizacyjne racje, które wysuwa nauka współczesnego Kościoła, względy antropologiczne oraz potrzeby i możliwości ludzi starych – nakazują traktować ich jako istotne „ogniwo” ewangelizacji parafialnej. Ogólna opinia, iż ludziom starym konieczna jest jednostronna

---

³ Zob. R. N i p a r k o. *Duszpasterstwo*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 4. Pod red. R. Łukaszyka, L. Bieńkowskiego, F. Gryglewicza. Lublin 1983 k. 393-396; Z. P a w ł a k. *Duszpasterstwo*. W: *Katolicyzm A-Z*. Pod red. Z. Pawłaka. Łódź 1989 s. 85-86; Seelsorge. W: *Katholisches Soziallexikon*. Hrsg. A. Klose i in. Innsbruck 1980 k. 2502-2503; A. S z a f r a ń s k i, F. Z a p ł a t a. *Ewangelizacja*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 4. k. 1436-1439.

⁴ Zob. R. K o h n k e. *Katecheza ludzi starszych w świetle literatury psychologicznej i pastoralnej*. Lublin 1984 (Mps pr. dypl.); L. M. W e b e r. *Der alternde Mensch*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 4. Hrsg. F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr i in. Freiburg im B. 1969 s. 285-297.

i często upokarzająca pomoc, jest myląca, eklezyjalnie błędna, krzywdząca parafię, szczególnie ich samych. Okazuje się – co zresztą wykazuje praktyka i potwierdza literatura⁵ – iż wielce pożytecznym dla obu stron byłoby umożliwienie tym ludziom uczestnictwa w konkretnych dziedzinach i formach ewangelizacji parafialnej, z reguły pomyślanych jako pole zaangażowań dla ludzi młodych i pełnosprawnych. Wykorzystanie ich doświadczenia i mądrości życiowej, naturalnej potrzeby altruistycznego świadczenia drugim, miałyby wielkie dlań znaczenie psychofizyczne, niejako przedłużające ich żywotność. Są zadania, którymi Bóg dotyka każdego człowieka w próbie jego posłannictwa jako chrześcijanina. Starzy mogą być ewangelizatorami nie tylko wtedy, kiedy coś jeszcze z siebie dają, lecz głównie wówczas, gdy przez prawdziwie chrześcijańskie przeżywanie starości, chorób fizycznych, cierpień psychicznych..., stają się apostołami słowa i czynu, świadkami Krzyża i Zmartwychwstania Chrystusa.

II. RAMY EWANGELIZACJI LUDZI STARYCH

1. Ogólnoparafialne

Ogólno-duszpasterskie i -apostolskie nastawienie Kościoła, które przekształcałoby dotychczasowe w tym względzie przekonania i ustalało nową praktykę, polegałoby na akcji przygotowawczej, w której zasadniczą rolę do odegrania miałyby formy: zwyczajne – w postaci katechizacji, kaznodziejstwa, duszpasterstwa liturgiczno-sakramentalnego; nadzwyczajne – wyrażające się poprzez msze stanowe, nabożeństwa, godziny, liturgie i modlitwy specjalne, następnie – adoracje, pielgrzymki, rekolekcje, dni skupienia, misje ... poświęcone ludziom starym, chorym, potrzebującym; specjalistyczne – akcje pedagogizacyjno-katechizacyjne, inicjatywy apostołstwa indywidualnego i grupowego, współpraca z odpowiednimi instytucjami społecznymi czy państwowymi.

Istotną sprawę stanowi zorganizowanie odpowiednich dziedzin działalności parafialnej dla ludzi starych. W zasadzie na każdym odcinku duszpasterstwa i apostołstwa parafialnego istnieje szereg możliwości zaangażowań indywidualnych i zbiorowych, formalnych lub spontanicznych.

Skutecznego przeorientowania w parafii mentalności i praktycznych nastawień do ludzi starych należy upatrywać we wszechstronnym i bardziej dogłębnym

---

⁵ O apostolskich terenach zaangażowań m.in. ludzi starych wyczytać można w soborowej *Gaudium et spes* (Cz. II) i w *Dekrecie o Apostolstwie Świeckich* (R. III-IV), w polskim *Dyrektorium Apostolstwa Świeckich* (Cz. II); zob. F. K l o s t e r m a n n. *Der Apostolat der Laien in der Kirche*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Hrsg. F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr, i in. Bd. 3. Freiburg im B. 1968 s. 586-635; t e n ż e. *Laien*. *Katholisches Soziallexikon* k. 1618-1621.

formowaniu wszystkich wiernych poprzez: rzeczowo przedstawioną, najczęściej biblijną, wizję starości – rzeczywiście przebogata nie tylko religijnie, lecz w głębi humanistyczną; takie ukazywanie wiernym rozlicznych problemów egzystencjalnych, które uwrażliwiałyby, przekonywały i pozwalały zająć odpowiednią postawę, ponieważ starość jest sprawą otwartą dla każdego; utwierdzanie samych ludzi starych na drodze modlitwy i sakramentalnej łączności z Łaską w wierze i miłości wraz z ukazywaniem im religijnych sposobów przewycięzania własnych słabości, cierpień, osamotnienia, zawodów, nawet bezsensu i rozpacz; angażowanie – na wzór świeckich uniwersytetów, wspólnot, seminariów „trzeciego wieku” czy „pogodnej starości” – ludzi starych w stosowne dzieła kościelne, które – na nich i całą społeczność parafialną – wywrą pozytywny wpływ, nauczą szacunku do starości i niewydolności wiekowej, wyeksponują etyczno-religijny wymiar godności czy sens powołania. Dzisiejszym ludziom młodym wiele potrzeba do pełniejszego rozumienia chrześcijańskiego stylu bycia, a tym bardziej, postępowania wedle jego zasad⁶.

Za Pismem św. przyjąć można podwójną drogę pomocy ludziom starym: oparcie się na Boga, zwłaszcza w modlitwie; wsparcie poprzez wspólnoty. Znaczy to, że troska wobec ludzi starych będzie rozstrzygać się na liniach: duszpasterstwo – apostołat parafialny; szczególnie zsynchronizowanej współpracy duszpasterzy z rodzinami, z którymi ich los, kontakty wzajemne, bezpieczeństwo, zdrowie, kultura i moralność, są najbardziej, bo całożyciowo powiązane. Duszpasterstwo – jak wszędzie indziej – będzie tu pełniło funkcję pomocniczą, polegającą na zapewnieniu ludziom starym adekwatnej posługi, której oni faktycznie wymagają oraz na wywieraniu presji na opinię publiczną w celu kształtowania atmosfery i wrażliwości społecznej na ich podstawowe wartości i bolączki, ewentualne wobec nich nadużycia i niesprawiedliwości. Dopiero na tym humanistycznym „gruncie” będzie można myśleć o kolejnych etapach ewangelizacji, wzmaganiu wciąż niewystarczającej pomocy społecznej i państwowej, którą sprowadza się z reguły do pewnych świadczeń socjalnych, wycinkowych profilaktyk czy ustawodawstw.

Z powyższego wynika, iż połączone siły rodziny i duszpasterstwa mogą znacznie zagwarantować humanistyczno-religijną pomoc. Niemniej jednak współpraca taka nie wyczerpuje problemu, bowiem włączyć ją trzeba w nurt ogólnoparafialny, który realizuje parafia rozumiana jako lud Boży. W tym też kontekście duszpasterstwo i rodzina stanowią będą platformę pod szersze dzieło ewangelizacyjne, które należałoby orientować i rozwijać w katechezie przygotowawczej – przy aktywnym współdziałaniu rodziny. Codziennie rozwijane tam kontakty

---

⁶ Zob. K. R o m a n i u k. *Samowychowanie do starości*. „W drodze” 1987 nr 2 s. 48-55; K. O s i ń s k a. *Ludzie chorzy we wspólnocie ludzkiej*. W: *Ludzie chorzy i starsi w Kościele* s. 32 nn.

poprzez odpowiednią formację dzieci i młodzieży, winny utrwalac te treści, postawy i zachowania praktycznego apostołstwa jednostkowego i grupowego, które posłużą ogólnoparafialnemu dobru.

Podobnej współpracy wymagać będzie także posługa duszpastersko-rodzinna w zakresie liturgii i sakramentów, następnie – cała diakonia, wyrażająca się głównie w akcji charytatywnej na rzecz ludzi starych i chorych. Duża rola przypadnie tutaj Eucharystii i sakramentowi chorych, nie mniejsza liturgii poza-sakramentalnej – jeśli zostaną one właściwie, tj. eklezjalnie i ewangelizacyjnie nań zorientowane. Na takich dopiero podstawach można konstytuować działalność ewangelizacyjną ludzi starych w skali ogólnokościelnej.

2. *Ogólnokościelne*

Platformę ogólnokościelną ewangelizacji ludzi starych stanowi jej „współdział” w krajowych, diecezjalnych „odpowiednikach” Mamy tu na myśli różne centra i ośrodki formacyjno-szkoleniowe, wyspecjalizowane struktury duszpastersko-apostolskie, które przygotowują duszpasterzy i aktywistów charytatywnych, opracowują programy i pomoce, dysponują różnorodnymi środkami. Najważniejszą sprawą, która jawi się z tą ewangelizacją jest odpowiednie uformowanie jej ewangelizatorów duchownych i świeckich. Formacja ich miałaby zasadać się na powyższych pastoralno-ewangelizacyjnych założeniach i antropologicznych uwarunkowaniach, uwzględniających potrzeby ludzi starych. Dla pewności zamierzonego efektu oddziaływania Kościoła w różnych płaszczyznach i podmiotach działania potrzeba, aby przygotowanie to było oparte na zasadach partnerstwa, na wyważonych i przysługujących każdej ze stron kompetencjach czy kwalifikacjach, na wzajemnej wymianie usług, jakże z wielu względów nierównomiernej czy niewymiernej. Nieraz trudno ustalić, ile wyświadczą oni dobra Kościołowi, parafii – proporcjonalnie do własnego wkładu, ofiary. Kwestię otwartą stanowi tu współdziałanie samych ludzi starych⁷.

III. WARUNKI SKUTECZNOŚCI EWANGELIZACYJNEJ

Na kanwie dotychczasowych rozważań należałoby przedstawić warunki, którymi musi się posłużyć ewangelizacja ludzi dorosłych, aby sensownie i efektywnie realizować własne cele.

---

⁷ Zob. I. M i e r z w a. *Świeccy chrześcijanie*. W: *Słownik Teologiczny*. Pod red. A. Zuberbiera. T. 2. Katowice 1989 s. 294-297; E. N i e r m a n n. *Laie*. W: *Sacramentum Mundi. Theologisches Lexikon für die Praxis*. Bd 3. Freiburg im B. 1969 k. 127-137; E. W e r o n. *Laikat i apostołstwo*. Paris 1973.

Pierwszy warunek pochodzi z warstwy antropologiczno-egzystencjalnej, a stanowi go sam człowiek stary: jego sytuacja życiowa, okoliczności w jakich funkcjonuje; cały kontekst społeczno-kulturowy, który go otacza. Stwarzanie i rozwijanie humanistycznych relacji społeczeństwa do człowieka starego jest dzisiaj wyjściowym wymogiem pod późniejszą ewangelizację parafialną oraz poprawnego weń funkcjonowania jego samego. Jest to bezwzględny warunek zakładający jakąkolwiek konstruktywną i skuteczną posługę. Społeczno-moralna sytuacja współczesnych parafii jest złożona. Wyznaczają ją industrialno-urbanizacyjne ramy społeczeństwa preferującego i poszerzającego pluralizm systemów wartości, zwłaszcza wartości siły, sprawności, zaradności, efektywności produkcyjno-gospodarczej itp. W związku ze stałym wzrostem tej kategorii społecznej, która nie uczestniczy bezpośrednio w tworzeniu dochodu narodowego czy kultury materialnej, jak też w obliczu narastających konsumpcyjno-egalitarnych nastawień społeczeństwa ludzi młodych, najpilniejszą sprawą dla społeczności parafialnych będzie praktyczne ukazywanie oraz kształtowanie w duszpasterstwie i apostołstwie odpowiednich nastawień do ludzi starych. Powinny one likwidować powszechnie już dziś przejawiane wobec starych postawy znieczulicy, zniecierpliwienia, ignorancji, nawet odtrącenia. Ważna rola przypada szczególnie podstawowym środowiskom społecznym, w których stary człowiek żyje. Dotyczy to rodzin, bowiem tam głównie kształtują się codzienne zręby szacunku, kultury społecznej, odpowiedzialności moralnej; słowem – kształtują się u młodych humanistyczne postawy i zachowania wobec ludzi starych. Wychowanie to utrudnia obecnie silnie rysujący się konflikt pokoleń, separacjonizm międzypokoleniowy, powszechnie postępująca egalitaryzacja rodzin młodych, sukcesywnie prowadząca do zaniku więzi międzygeneracyjnej. Podstawą kształtowania się właściwych stosunków pozostają motywy podmiotowe, osobista kultura poszczególnych członków, ich ofiarność, które w wielu środowiskach społecznych są zniekształcone czy niedostateczne. Przyczynami tego stanu rzeczy są chociażby: zapracowanie i „dorabianie” się młodych, kult pieniądza i „używania”, różne wynaturzenia społeczne i moralne – konsumpcyjnie czy utylitarnie traktujące drugiego człowieka, często bezduszne wykorzystywanie strony słabszej. Te „palące problemy” utrudniają inicjatywę Kościoła czy parafii. Nie wymieniamy wszystkich przypadków, gdyż istnieje ich tyle, ile konkretnych rodzin, co nie znaczy, iż generalnie jest źle⁸.

Ze względów gospodarczych, społeczno-moralnych i religijnych wyphywa warunek następny. Dotyczy on poszukiwania przez Kościół dróg dotarcia do rodzin potrzebujących pomocy, uświadomienia im istoty zagadnienia, zwłaszcza prak-

---

⁸ Zob. J. M a r i a ń s k i. *Kondycja religijna i moralna młodych Polaków*. Kraków 1991; t e n ż e. *Moralność w procesie przemian. Szkice socjologiczne*. Warszawa 1990.

tycznego uczenia ich stwarzania odpowiedniego klimatu, dzięki któremu można znacznie poprawiać dotychczasową rzeczywistość. Punktem wyjścia będzie dotarcie do środowisk ludzi starych, wywarcie nań pewnej konstruktywnej presji, pobudzenie do myślenia i inicjatyw, które stworzyłyby podstawy pod lepsze stosunki międzyludzkie, a tym samym – pod całą ewangelizację. Do wielokierunkowej posługi ludziom starym należałoby zaliczyć:

- stałą troskę duszpasterską i apostołską o ich żywotne interesy wyrażoną m.in. poprzez różne sposoby wpływu indywidualnego i grupowego na młodych w katechezie, liturgii, kaznodziejstwie oraz pozostałych zwyczajnych formach i metodach, którymi one dysponują;

- tworzenie specjalistycznych – lokalnych oraz ponadlokalnych – najczęściej charytatywnych struktur kościelnych i państwowych oraz ośrodków zbierających dla tej działalności środki materialne, doświadczenia i pomoce naukowe, np.: w postaci ciekawych antropotechnik indywidualnych i grupowych⁹;

- kształtowanie grup specjalnych, które tworzyłyby klimat, podawały zainteresowanym wzorce do zastosowania;

- sektor poradniano-pedagogizacyjny realizowany bądź to w ramach poradnictwa rodzinnego, bądź to w przeprowadzanych dla dorosłych i rodzin akcjach katechizacyjno-pedagogizacyjnych;

- stały współdziałal posługi liturgiczno-sakramentalnej poprzez sakrament pokuty, Eucharystii i chorych oraz w nabożeństwach biblijnych, Liturgii Godzin, rekolekcjach, misjach itp.;

- kształtowanie – istotnej dla ogólnokościelnej ewangelizacji – diakonii, która wyrażając wielopostaciowość zaangażowań apostołskich ludzi starych, pozwala im wносить decydujący wkład w całą ewangelizację oraz samorealizację¹⁰.

⁹ Wiele interesujących antropotechnik znajdziemy w: C. Cz a p o w. *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*. Warszawa 1978; *Handbuch der Seelsorge*. Hrsg. I. Becker i in. Berlin 1983; A. B e e l i. *Seelsorge und Psychotherapie*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 4. Hrsg. F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr i in. s. 193 nn.

¹⁰ Wiele form, metod i środków ewangelizacyjnych można z powodzeniem wykorzystać z innych dziedzin, np. z pedagogizacji i katechizacji dorosłych, duszpasterstwa rodzin i poradnictwa życia małżeńskiego, nadzwyczajnych posług parafialnych, apostołatu zorganizowanego, ruchów religijnych itp. Dość wystarczającą nt. pomoc znaleźć można w cytowanym monumentalnym dziele *Handbuch der Pastoraltheologie* (Hrsg. F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr i in. T. 1-5. Freiburg im B. 1967-1972) oraz w pastoralnej literaturze obcojęzycznej, którą podaje Autor artykułu w haśle do Encyklopedii Katolickiej pt.: „Grupowe duszpasterstwo” (T. 6 – w druku).

IV. WNIOSKI I PERSPEKTYWY EWANGELIZACJI

Chociaż ukazane sposoby posługi ludziom starym wyglądają postulatywnie, jednak sformułować można dlań dość realne – aczkolwiek ramowe – zarysowujące się kształty ewangelizacyjne. Przedstawimy je w kilku wnioskach i perspektywicznych ujęciach.

1. *Wnioski*

Należy wciąż dążyć do konstytuowania się tej posługi jako specjalizującej się, „osadzonej” na gruncie parafialno-kościelnym ewangelizacji, dla której najbardziej adekwatnym zdaje się być pojęcie „diakonia”. Rozwijanie tej diakonii „uzasadniają” współczesne trendy rozwoju społeczeństwa, tj. postępujące starzenie się ludności, wzrastające objawy znieczulicy i egalitaryzacji rodzin młodych, kult efektywności produkcyjno-ekonomicznej, siły i narastającej konsumpcyjności oraz konformizmu..., które „spychają” ludzi starych na margines życia. Powyższe racje każą odczytywać sytuację ludzi starych jako „znak czasu” czy wyzwanie ewangelizacyjne, które wymusza od Kościoła podjęcie zdecydowanej duszpastersko-apostolskiej odnowy, metanoi wszystkich wiernych i wspólnot. U podstaw tego wyzwania znajduje się odwieczne, główne przykazanie – miłość bliźniego!

W praktyce parafialnej wiodącą funkcję spełniać będzie duszpasterstwo korzystające z pomocy z zewnątrz, jak i też z bogatej spuścizny oraz nowoczesnych osiągnięć antropo-pastoralnych. Inspiracyjna rola duszpasterstwa winna wyrażać się w dziedzinie informacyjno-wychowawczej, w której najważniejszą misję spełni katecheza rozwijająca współpracę z rodzinami oraz szukające swego oparcia w strukturach charytatywnych apostołstwo, które ubogacą specjalizujące się i korzystające ze współczesnych antropotechnik pastoralnych formy ewangelizacyjne Kościoła.

Głównych wektorów rozwoju ewangelizacji ludzi starych należałoby upatrywać w trojkiej, niepodzielnej postaci.

Po pierwsze – w kształtowaniu dlań platformy humanistycznej. Najważniejszą rolę humanizacyjną winno pełnić środowisko rodzinne. W tym też celu potrzeba współpracy z: duszpasterstwem, które wnosi niezbywalny doń wkład poprzez środki nadprzyrodzone, tj. posługę Słowa, kult i sakramenty; apostołstwem świeckich, które działa za pośrednictwem struktur charytatywnych, wspomagających akcje parafialne i wspólnotowe. Tę inicjatywę tworzenia ogólnoparafialnego frontu zwie się dzisiaj diakonią; w niej to ludzie starzy stanowią istotny element – przedmiot i podmiot.

Po drugie – na wyżej wymienionych podstawach oprócz można pomoc ludziom starym w znaczeniu ściśle religijnym. Ewangelizacja ta powinna przebie-

gać na zasadzie obwołu zamkniętego, w którym „usankcjonowanie” pozycji ludzi starych w parafii wyrasta na bazie ogólnoparafialnych oddziaływań humanizacyjno-religijnych, które zasilane z zewnątrz konstytuują się w tzw. diakonię. Ugruntowywanie w tej ewangelizacji podmiotowej roli ludzi starych polega na apostołskim ich uaktywnianiu, na ożywianiu tego procesu różnorodnością form i metod współpracy z duszpasterstwem, która wyraża się w partnerskiej, otwartej wymianie doświadczeń, praktyk i koncepcji. W ten sposób ludzie starzy świadczyliby posługi, które pokrywałyby się z ich potrzebami oraz z pragnieniami posoborowego Kościoła.

Po trzecie – jest wiele postaci manifestowania obecności i działalności ludzi starych w ewangelizacji: włączenie ich do współpracy jest możliwe na tyle, na ile oni sami czują się sprawni psychofizycznie, dysponują czasem, chęciami oraz odpowiednimi formami czy środkami realizacyjnymi. Problem adekwatnego do ich warunków, potrzeb oraz możliwości angażowania najlepiej rozwiąże praktyka, rodząca się z twórczej współpracy z Łaską inwencje parafialnych struktur duszpastersko-apostołskich.

2. *Perspektywy*

Pocieszającym faktem jest postępujące z wolna interesowanie się Kościoła sprawami ludzi starych. Przejawia się ono w różnych wydaniach instrukcji, okólników i programów krajowo-diecezjalnych oraz – akcjach specjalnych, które aczkolwiek nie są permanentne, jednak zwiastują także na przyszłość. Przed wszystkim uświadomiono sobie w Kościele istotną sprawę – konstruktywny, teologiczny wymiar zjawiska starości ludzkiej zaczęto przeciwstawiać pokutującemu w polskiej mentalności, negatywistycznemu jej pojmowaniu, tj. jako stanu upokarzającego, z góry skazującego człowieka na pozycję przegranej. Rozwijane wciąż w Kościele interpretacje na temat starości każą żywić nadzieję na kształtowanie się wobec nich misji, przy jednoczesnym wyznaczaniu tym ludziom nowych zadań we wspólnotach. Wraz z uświadamianiem i formowaniem się nowej pozycji ewangelizacyjnej ludzi starych należałoby – jak na polskie warunki – przypisać na początku większy udział duszpasterstwu w: odnowie sakramentalnej, np. chorych, Eucharystii; rozwijanej pod tym kątem katechezie; funkcjom specjalizującej się diakonii parafialnej, szczególnie w zakresie posługi charytatywnej. Największą – jak dotąd – uwagę koncentruje się na rozwoju form i metod duszpasterzowania, które są kontynuacją akcji, które były prowadzone w Kościele polskim przed II wojną światową. Niewątpliwie należałoby poszerzyć zaangażowanie świeckich w restaurowanych organizacjach, np.: w Akcji Katolickiej, którą po ostatniej wojnie zlikwidowano, oraz w licznych organizacjach i stowarzyszeniach apostołskich, powstałych w ostatnich dziesięcioleciach. Najbardziej rozwi-

nięta jest pomoc według tradycyjnych schematów działania opiekunów i pomocników parafialnych. Na ten temat ukazały się ostatnio osobne dokumenty¹¹.

Pozytywnym jest też fakt, iż coraz częściej w domach opieki, szpitalach, w poradnictwie psychologicznym ... spotkać można nowe formy organizowanej pomocy¹². Niektóre diecezje organizują w tychże miejscach coraz bardziej wszechstronną posługę liturgiczno-sakramentalną, biblioterapię, kręgi biblijno-mo-dlitewne, rekolekcje, dni skupienia, różne nabożeństwa, kaznodziejstwo i katechezę, a nawet Koła Charytatywne, seminaria i uniwersytety „złotego wieku” – oczywiście z udziałem ludzi starych¹³.

Również cieszyć może znajdowanie różnych dróg twórczego angażowania ludzi starych w społeczno-kulturowym i religijnym życiu parafii, np.: w służbach ołtarza, w samopomocy rodzin, w poradnictwie, w radach gospodarczych, w klubach zainteresowań. Możliwości tego zaangażowania są różne, uzależnione od zakresu inicjatyw i otwarcia się nań konkretnych środowisk i organizacji. W dużej mierze zależą od tradycji i kultury danej parafii, od planowo i systematycznie organizowanych akcji przez specjalne struktury kościelne i społeczne. Oznacza to jednocześnie, iż parafialna ewangelizacja ludzi starych domagać się będzie stałego, organizacyjno-materialnego wsparcia Kościoła na szczeblu krajowym i diecezjalnym, konkretnych inicjatyw państwowych i społecznych.

Dla dobra tej ewangelizacji nadal istotną sprawą pozostanie, aby możliwymi sposobami oraz środkami humanizacyjno-religijnymi duszpasterstwa i apostołatu, wzbudzać w ludziach starych poczucie własnej godności, sensu życia i działania w duchu wytrwałości, wiary i nadziei; w tym celu należy kształtować w nich poczucie synostwa Bożego, które odpowiada eklezjalnym zasadom partnerstwa i dialogu. Dzięki pomocy z zewnątrz muszą starsi sami urzeczywistniać swoją osobowość, która uzdalnia ich do poczucia pełnej wartości, zwłaszcza dzięki faktycznemu przezeń apostołowaniu obecnością, słowem i czynem¹⁴.

---

¹¹ Zob. chociażby Instrukcję Episkopatu Polski pt. *Działalność charytatywna Kościoła*. Wydały ją w większości „Wiadomości diecezjalne” diecezji polskich w 1988 r.

¹² Są to akcje kościelne podejmowane równoległe lub synchronizowane ze społeczno-państwowymi formami pomocy ludziom starym, tj. na wzór zrzeszeń, uniwersytetów, kręgów czy seminariów tzw. „złotego wieku”, „jesieni życia”, „pogodnej starości”. W nich to coraz częściej wykorzystuje się wspomniane antropotechniki pastoralne, tj. różne socjo-psycho-techniki, terapie i biblioterapie itp., zarówno typu indywidualnego, jak i grupowego.

¹³ Dobrze się dzieje, że dotychczas sprawdzone oraz nowoczesne, często zapożyczone z innych dziedzin ewangelizacji oraz z Zachodu – formy i metody duszpastersko-apostolskie starają się podejmować i rozwiązywać żywotne – jakże często niedostrzegane i zaniedbywane – problemy ludzi starych, wykorzystując przy tym wszystkie możliwości kościelno-parafialne. O tej i podobnej działalności sygnalizuje chociażby raport ogólnopolski pt.: *Rola parafii rzymsko-katolickiej w organizacji życia społecznego na szczeblu lokalnym* (Pod red. E. Firlita, W. Zdaniewicza i in. Warszawa 1990).

¹⁴ Należy nadal postulować, aby problemem ludzi starych zajmowano się szerzej, zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej, głównie od strony parafialnej praktyki ewangelizacyjnej, która nie stroniąc

*

Pragnieniem każdej parafii – wszystkich zainteresowanych, a zwłaszcza ludzi starych – byłoby ażeby starość ludzka nabrała eschatologicznego znaku – świadectwa przejawiającego się w konkretnych formach zaangażowania, w przekazie doświadczeń i spuścizny kulturowej. Udział ich z pozoru nieznaczący, może okazać się faktycznie imponujący. Zawierają się w nim chociażby przekazywane młodzieży i młodym rodzinom: mądrość i doświadczenie, modlitwy nieustające, własne charyzmaty, wartości tradycji; służenie otuchą i pomocą w różnych akcjach czy organizacjach społeczno-kościelnych. Udział ludzi starych w całościowym bilansie ewangelizacyjnym może być faktycznie duży wówczas, gdy ich możliwości zostaną do końca wykorzystane. Jak mrok tajemniczości spowija wiele dziedzin życia ludzkiego, tak granice ewangelizacji ludzi starych nie są całkiem znane. Można nawet powiedzieć, że ludzie starzy stanowią rzeczywistą szansę Kościoła poprzez „torowanie” młodszym pokoleniom lepszej przyszłości.

Poprzez duszpastersko-apostolską platformę poszukiwań – w duchu wzajemnej, partnerskiej i rzeczowej współpracy wszystkich stanów ludu Bożego – będzie można odkrywać nowe horyzonty ewangelizacji. To poprzez ludzi starych może już dziś Kościół wprowadzać wiele rozwiązań do liturgii sakramentalnej i pozasakramentalnej, wyważać zbyt nowatorskie działania młodych dzięki własnemu doświadczeniu i „kumulowanej” w sobie tradycji przodków, może swoją mądrością życiową, cierpliwością i rozważą strzec przed wieloma zakusami reformatorstwa „na siłę”, bronić swego historycznego *status quo*, które stanowi rękojmnię prawdziwego postępu, optymistycznego patrzenia w przyszłość. Mimo iż starzy już tego nie doczekają, niech autentyczną satysfakcją za życia będzie świadomość, że już teraz zostawiają „wkład”, który umożliwi żyć lepiej następnym pokoleniom, społeczeństwu i Kościołowi.

---

od dotychczasowych osiągnięć, otwierałaby się na nowe zdobycze a nawet eksperymenty – w zakresie indywidualnej i grupowej posługi ludziom starym. Perspektywy duszpastersko-apostolskie Kościoła są w tym zakresie obiecujące, stanowią wyzwanie dla nowej polskiej rzeczywistości i Kościoła. Nasze rozważania jedynie ją przypominają, kreśląc ogólną koncepcję i zaznaczając dla tej ewangelizacji niezbywalne miejsce; chciały jednocześnie wskazać na wciąż niewykorzystane obszary „refleksji i praktyki”, które należałoby jej przeznaczyć.

THE CONCEPTION OF THE EVANGELIZATION OF THE OLD PEOPLE IN THE CONTEMPORARY CHURCH

S u m m a r y

The author makes an attempt at a pastoral consideration over the Church's mission towards old people who – aside to children, the youth and adults – constitute an essential element of class evangelization. In spite of that that class mission, traditionally called „class pastoral care”, has for many ages been realized in the Church, yet it requires a new insight through the contemporary anthropological conditions, post-Conciliar teaching of the Church and psycho-existential problems of the faithful. At the same time it requires an attempt to place this pastoral care in its churchwide and general-parochial context. Having in mind the development of ordinary and extraordinary forms of pastoral care as well as the fact that various forms of apostolate would participate in it, there must be a parallel manner of evaluation. Aside to that, the problem of old people has hardly been exposed in pastoral literature and particularly in practice. This problem was dealt with on the occasion of some church charitable actions or parochial pastoral care for the sick. It was advisable then to present a separate, though generally outlined, conception of a ministration to old people, and that in the light of the above determinants. There was a need for „optimization” it to new churchwide and general-parochial tasks. The latter demand that the ministration be considered within a broader framework of evangelization which would embrace both the whole sphere of pastoral care and apostolate.

This „conception of evangelization” the author has considered in four dimensions:

- I. – justifying reasons, sanctioning this conception as a solid ministration;
- II. – the churchwide and general-parochial territories which put it into practice;
- III. – conditions of effectiveness, efficiency of its influence;
- IV. – drawing conclusions with possible perspectives for the development.

These considerations, though outlining only its general conception, through the position and role of the contemporary Church, point at the still untouched realms of pastoral consideration and evangelizational practice. It goes without saying that they are a challenge to the Polish Church of the '90s.

Translated by Jan Klos